

SETERLIV

BERTHA STÅLERØD FORTELLER TIL ODDBJØRN OTTERSEN

Bertha Stålerød var budeie på Trolldalssetra 1925-29. Hun forteller at de dro på setra etter St.hans og var der til ut i september. Det var såpass kjørevei dit at de kunne kjøre med hest. Hun tror de brukte slede med tremeier. Men for det meste bar de med seg de tinga de hadde bruk for på setra.

Når de kom på setra, var det mye arbeid med å gjøre reint og stelle i stand alt de skulle bruke til melkestellet. Alt dette var laget av tre, bortsett fra primgryta og separatoren. Trekara var gisne når de kom på setra. De kokte briskelåg til reingjøringa, og kara måtte stå med vann i til de ble tette. Så måtte de ordne til sengene. De brukte halm til underlag, men hun visste også om noen som brukte bregner.

Størhuset hadde to rom, et koke- og oppholdsrom, og et soverom. I soverommet var det tregolv og to vinduer, men i kokerommet var det jordgolv med åre midt på golvet. Åren var firkanta og bygd opp av steiner. Det var ljore i taket. Det var en lem til å legge over ljoren. Dessuten var det to melkebuer og selvfølgelig fjøs.

Hun forteller at de var to budeier på Trolldalssetra. Det var ikke så hyggelig å være aleine, da det ikke var noen andre setre i nærheten.

Arbeidsdagen på setra begynte med melking ved seks-tida. Etter melkinga var det å slippe ut kuene. De pleide å drive dem dit de ville at de skulle beite om dagen. Så var det måking i fjøset, og melka skulle separeres. De laget prim i ei stor gryte som de satte over åren. Primene ble helt i former, og etter ei stund ble primene fast, og kunne tas ut av formene. Det var skåret forskjellige figurer i formene, slik at primene hadde fått fint mønster når den ble tatt ut. Denne primen kunne de lagre og bruke utover vinteren. Da var den blitt veldig hard, og måtte kanskje kokes opp igjen. Noen steder brukte de sur melk til å lage prim av, men på Trolldalssetra brukte de søt. Vanligvis laget de ikke ost på denne setra, men det var ellers vanlig å lage hvitost eller knaost. Den ble gjerne lagt i saltlake før den ble brukt. Den kunne brukes

som pålegg, men også til middagsmat. Kristian Valmestadrød, som kan huske han var på Hynnesetra omkring århundreskiftet, forteller at han likte denne osten svært godt. Han kalte den seterost.

De kjernet også smør, og det arbeidet gjorde de vanligvis en gang i uka. De brukte ei vindekjerne, sveiva dro rundt et kors av tre inne i kjerna.

Med jevne mellomrom måtte budeiene fylle ryggsekken med smør og prim og gå ned til Trolldalen med. De slapp å bære ned melk, for de hadde ei ku hjemme på gården. Det ble ei bør å bære tilbake til setra også. De måtte jo stadig ha ny forsyning av mat.

Etter middagen tok de gjerne med seg håndarbeid og gikk dit kuene var og satt der og arbeidet. Da visste de hvor kuene var. Ellers var det ofte vanskelig å få kuene hjem. Særlig mot slutten av sommeren dro de langt for å finne sopp og ei plante de kalte åsmere (marimjelle). Denne planta skulle kuene helst ikke ha, for det var ikke bra for melka. Den ble harsk.

Bertha kan huske at de av og til måtte gå lange veier for å finne kuene, og en gang måtte de gå ned til Trolldalen for å få hjelp.

Når kuene kom hjem ved 6-7tida om kvelden, fikk de salt og mjøl på en stein på setervollen før de gikk inn i fjøset og ble melket. Så var det å separere igjen, måke i fjøset og gjøre reint melkestellet. Det ble en lang arbeidsdag, men de fikk da tid til litt handarbeid også. I høyonna var det ekstra travelt, for da dro de ned på gården hver dag etter morgenstellet, og var med i onnearbeidet hele dagen, helt til de måtte gå opp til setra igjen og ta kveldsstellet.

De hadde ikke bare kuer på setra, men også ungdyr og sauer. Noen ganger hadde de dyra inne om natta, ellers var det ofte et problem å få de i hus i rett tid om morgenen. Var de ute om natta, pleide de å holde dem inne om dagen. Det var en fordel når det var på det varmeste, for kleggplagen kunne være ille. Særlig var dyra plaget av den store bremsen. Da var det ingen lett oppgave å være seterjente. Men Bertha, i likhet med mange andre som har opplevd nettopp dette, har et stort ønske, sier hun: å få komme på ei seter igjen.